

Zdravý chov psů - význam chovatelských programů

Autorka: Astrid Indrebo, DVM, PhD

Překlad do ČJ: Dana Vaňourková

Originální znění článku v AJ najdete na adrese (URL):

<http://www.vin.com/Proceedings/Proceedings.plx?CID=WSAVA2006&PID=15830&O=Generic>

V posledních 10 - 15 letech došlo k významnému rozvoji veterinární medicíny, díky čemuž jsme získali znalosti, vybavení a léky pro diagnostiku a léčbu velkého množství chorob. Nárůst počtu diagnostikovaných a léčených psů dělá dojem, že psi jsou mnohem nemocnější než byli před deseti lety. Selhalo snad veškeré naše úsilí věnované řízení chovu pomocí screeningu, chovatelských programů a osvěty? Na druhou stranu, pokrok v léčbě nemocných psů dovoluje i postiženým jedincům žít delší a šťastnější život, nejsou tedy chovatelské programy méně důležité než bývaly dříve? Ale opět z druhé strany, širší diagnostické možnosti by nám měly být skvělým nástrojem v prevenci dědičných nemocí a nemocí s dědičnými dispozicemi, které jsou ovlivněny prostředím. Toho je možno využít při screeningových programech, ale má to samozřejmě své meze. Screeningové programy jsou k dispozici jen pro malý počet nemocí, které nemusí být nutně těmi nejdůležitějšími pro zdraví psů. A pro nemoci, jakými je dysplazie kyčelního kloubu (DKK, HD) a dysplazie loketního kloubu (DKL, ED), kde ve formování fenotypu hraje značnou roli prostředí, nám výsledek screeningového vyšetření nemusí nutně říkat pravdu o genotypu dotyčného psa. Chov založený na indexech by nám snad mohl být v budoucnu cenným nástrojem v chovatelských programech zaměřených na polygenní nemoci, protože index není založen jenom na výsledku dotyčného psa a jeho potomků, ale i na výsledcích značného počtu jeho předků a příbuzných.

Jedinečným nástrojem v chovu psů by v budoucnu mohl být test ukazující genotyp daného psa. V současnosti jsou dostupné DNA testy pro některé monogenní choroby a jistě jich bude přibývat. Ale stále bude nejspíš existovat množství důležitých zdravotních ukazatelů, které nemohou být odhaleny pomocí DNA nebo screeningových vyšetření. Nicméně tyto zdravotní ukazatele musí stále hrát důležitou roli v chovatelských programech.

Indexy a výsledky DNA testů nesmí nahradit ostatní hlediska v chovatelských programech, ani nesmí zastínit zdravý selský rozum, ale měly by sloužit jako doplněk k dosažení společného cíle, kterým je funkčně zdravý pes s konstitucí a povahou typickou pro dané plemeno.

Co je to chovatelský program?

Chovatelský program by měl být jakýmsi návodem pro chovatele psů. Mnohé etické zásady by měly platit pro všechna plemena, navíc by program měl řešit zdravotní problematiku konkrétního plemene. V programu by měly být uvedeny podmínky, které musí být splněny pro zápis štěňat do plemenné knihy a také doporučení pro chov - tedy jak odchovávat štěňata, jak vybírat zvířata pro plemenitbu a jak správně sestavovat chovné páry. Vymýcení dědičných onemocnění a chov jen geneticky zdravých psů je zcela nerealistickým cílem. Přílišná omezení a požadavky mohou mít opačný efekt, protože povedou k vyřazení příliš velkého počtu psů, čímž se zmenší chovná základna a výsledkem bude nutnost používat příbuzenskou plemenitbu.

Základem úspěšnosti chovatelského programu je vzdělávání chovatelů. Chovatelé mají velkou zodpovědnost nejen ve vztahu ke psům, ale i k jejich majitelům a celé společnosti. Jak chovatelské kluby, tak i národní kynologické organizace musejí hrát důležitou roli při vzdělávání chovatelů; znalosti jsou klíčem k úspěchu.

Dalším klíčem k úspěchu je spolupráce v oblasti zdraví zvířat. Musí fungovat spolupráce mezi kynologickými organizacemi, chovatelskými kluby a vědci. Aby tato spolupráce byla úspěšná, musíme se vzájemně respektovat a důvěřovat si; upřímnost je pro úspěch nezbytná.

Důležitým nástrojem je statistika založená na screeningu. Stejně tak DNA testy. Výsledky

screeningu a DNA testů by měly být evidovány centrálně v registru národní kynologické organizace a měly by být veřejně přístupné. Spolehlivá identifikace, mikročipem nebo tetováním, je pro jakýkoliv chovatelský program nezbytná. Chovatelským programům by velmi pomohl národní registr nemocí diagnostikovaných veterinářem, který by byl propojený s identifikačními údaji psa.

Chovatelský program založený na znalostech, spolupráci, upřímnosti, spolehlivých výsledcích screeningu a DNA testech, v budoucnu snad také na národním registru nemocí, v kombinaci s dalšími důležitými zdravotními kritérii včetně mentálního zdraví, by měl mít všechny předpoklady stát se užitečným nástrojem pro chov zdravých psů.

Základní pravidla a doporučení pro chov zdravých psů

1. Chovatelský program by neměl vyloučit více než 50 % jedinců daného plemene; chovné jedince musíme vybírat z té lepší poloviny populace.

2. Jen funkčně a klinicky zdraví psi by měli být chovně využíváni; psi s chronickými zdravotními potížemi by se nikdy neměli rozmnožovat, pokud si nejsme zcela jisti, že v jejich problémech nehraje dědičnost žádnou roli. Pokud pes trpí nemocí, o které existuje podezření, byť neprokázané, že by mohla být dědičná, neměl by být chovně využíván. Pokud jsou blízcí příbuzní takového psa chovně využíváni, měli by být páření pouze s jedinci z linií, ve kterých se taková nemoc nevyskytuje vůbec nebo jen výjimečně.

3. Vyvarujte se "matador breedingu". Základním doporučením by mělo být, že žádný pes nemá zplodit více potomků, než 5 % z počtu štěňat daného plemene registrovaných v průběhu pěti let.

4. Fena, která není schopna přirozeného porodu, ať už díky své anatomii nebo zděděné netečnosti dělohy, by měla být vyřazena z chovu - bez ohledu na plemeno.

5. Fena, která není schopna se postarat o novorozená štěňata kvůli povaze nebo zděděné neschopnosti tvorby mléka, by neměla být užívána pro chov.

6. Psi, kteří projevují povahu netypickou pro plemeno a agresivní psi by neměli být chovně využíváni.

7. Výsledky screeningu na polygenní choroby by měly být využity k vytvoření individuálního indexu založeného na národních a mezinárodních screeningových výsledcích. Chovný pár by měl dávat štěňata s lepším indexem než je průměr plemene.

8. Výsledky DNA testů by měly být využívány k tomu, abychom se vyvarovali odchovu nemocných psů, ale nemusí nezbytně sloužit k vymýcení dané nemoci.

9. Při odchovu štěňat musí být základem odpovídající strava, návyk štěňat na okolní prostředí, stimulace matkou, chovatelem a ostatními lidmi, aby byla štěňata dobře socializovaná a dovedla správně reagovat.

Jsou-li tato základní pravidla a doporučení zahrnuta do chovatelského programu, dosáhneme znatelného zlepšení zdraví psů. Pokud do chovatelského programu zahrneme ještě zdravotní problémy specifické pro dané plemeno, dosáhneme ještě většího zlepšení zdraví.

Národní komise pro zdraví

Každá národní kynologická organizace by měla mít vlastní komisi pro zdraví, která bude radit chovatelským klubům v otázkách zdraví. Norský Kennel Club (NKC) má poměrně málo registračních omezení a ponechává chovatelským klubům větší zodpovědnost v jednotlivých bodech jejich chovatelských programů. Věnujeme velké úsilí vzdělávání chovatelských klubů a chovatelů. Jsme přesvědčeni, že je lepší zahrnout co nejvíce chovatelů do organizované práce v chovatelských klubech a učit je, jak odchovávat zdravá zvířata, než vylučovat příliš velký počet psů a chovatelů kvůli přísným restrikcím. Můžeme působit pouze na chovatele, kteří spolupracují s chovatelským klubem. V Norsku je naprostá většina psů registrovaná v chovatelském klubu, u některých plemen je to téměř 100 %.

Skandinávská kynologická unie - Nordic Kennel Union (NKU)

Skandinávské země spolupracují v otázkách zdraví prostřednictvím Vědecké komise NKU. Jejimi členy jsou převážně vědci, které jmenoval jejich chovatelský klub. Podvýbory pracují s výsledky testů DNA a DKK. NKU má tým pro DKK/DLK, který sestává z veterinářů zodpovědných za hodnocení RTG snímků pro oficiální diagnostiku DKK a DLK v příslušných zemích.

Testy DNA

Počet dostupných DNA testů rapidně vzrůstá. Aby DNA test napomohl zdravému chovu psů, musí testovat nemoc, která má neblahý vliv na zdraví psa; musíme testovat své psy kvůli zdravotním problémům, nikoliv jen proto, že je nějaký test dostupný. Veškeré výsledky musí být dostupné chovatelům; musí existovat spolehlivý registr výsledků každého testovaného psa, nejen psů, kteří nejsou nositeli genu způsobujícího určitou nemoc. Každý testovaný pes musí být označen mikročipem nebo tetováním.

Veterináři, kteří v Norsku spolupracují s NKC, rozhodují spolu s chovatelským klubem o tom, který DNA test je důležitý pro určité plemeno, a pak se domluví s laboratoří, která testy provádí. Majitel psa si může vyžádat formulář od NKC databáze; vyplní registrační číslo psa a obratem obdrží e-mailem kompletní formulář obsahující veškeré údaje z databáze o tomto psovi, včetně identifikačního čísla. Podpisem tohoto formuláře majitel souhlasí se zveřejněním výsledku testů v databázi. Veterinář ověří a potvrdí identitu psa. Vzorek k testování musí odeslat veterinář, nikoliv majitel psa. Výsledek testu pošle laboratoř majiteli i NKC.

Výsledky DNA testů mohou být součástí chovatelského programu a přispět tak ke zdravému chovu psů. Budeme vědět, zda pes je či není nositelem recesivního genu způsobujícího nějakou nemoc, nebo zda se u něj tato choroba vyvine. Při výběru chovných párů pak můžeme zajistit, aby alespoň jeden z rodičů vrhu nebyl nositelem genu způsobujícího danou nemoc, takže docílíme toho, že se u žádného štěněte z jejich vrhu nemoc nevyskytne. Není nezbytné vyřazovat přenašeče z chovu. To je základní chovatelskou zásadou v NKC.

Screening na dysplazii kyčelních a loketních kloubů

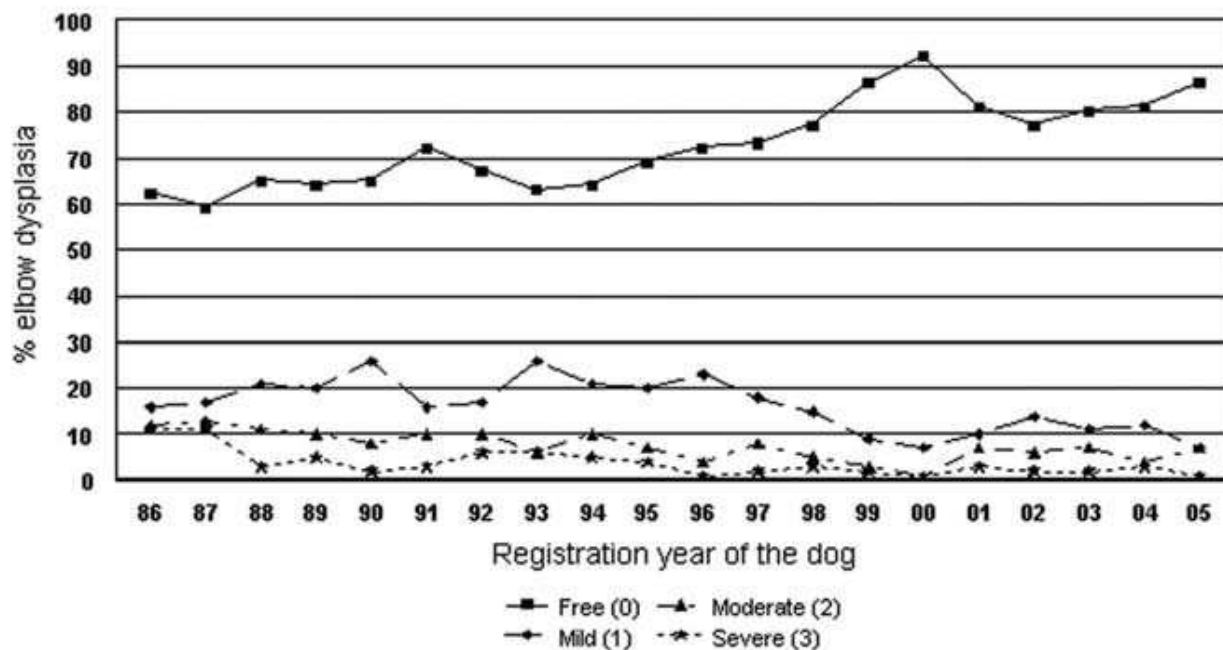
Aby bylo možné výsledky screeningu DKK a DLK využít v mezinárodních chovatelských programech, měl by být výsledek DKK či DLK vždy stejný pro téhož psa, bez ohledu na to, kde byl diagnostikován. Všechny státy by měly dodržovat stejné podmínky - minimální věk psa, jeho pozici při zhotovování snímku, technické požadavky, hloubku sedace/anestézie a stejná kritéria hodnocení výsledků.

Obrázek 1 ukazuje výsledky screeningu bernských salašnických psů registrovaných u NKC z let 1986 - 2005. 64 % psů registrovaných v tomto časovém období mělo oficiální hodnocení DLK. V letech '86 - '97, bylo 66 % hodnoceno jako negativní. Průměrný výsledek DLK byl 0.53. V roce 1999 došlo ke zjevnému zlepšení výsledků DLK. Od let '99 - '05, je 82 % diagnostikováno jako negativní a průměrný výsledek DLK je 0.27. Je to výsledkem chovatelského programu? Pravděpodobně to s genetikou nesouvisí. Od 1. 1. 2000 byl snížen minimální věk pro vyšetření DLK z 18 na 12 měsíců kvůli sjednocení v rámci Skandinávie. Protože hodnocení DLK je založeno převážně na známkách artrózy, není překvapivé, že vyšetřováním psů v mladším věku došlo ke zlepšení výsledků. Na tomto příkladu je vidět důležitost co nejdřívějšího mezinárodního sjednocení podmínek; jestliže se protokoly v jednotlivých zemích vzájemně liší, výsledky screeningových vyšetření nejsou porovnatelné a připravované mezinárodní indexy by nebyly spolehlivé.

Hlavním úkolem týmu NKU pro DKK/DLK je sjednocení protokolů pro screeningová vyšetření těchto nemocí v rámci Skandinávie a doufejme, že ke stejnému sjednocení dojde také v ostatních členských zemích FCI i ve zbytku kynologického světa.

Obrázek 1.

Výskyt dysplazie loketních kloubů u bernských salašnických psů v Norsku v letech 1986 - 2005 na základě RTG screeningu. Celkový počet registrovaných psů tohoto plemene v tomto období je 5818, z nichž 3743 (64 %) bylo vyšetřeno. (Data pochází od Norského kynologického klubu z května 2006, www.nkk.no)

Screening na dědičné choroby očí

Táž choroba by měla mít stejnou diagnózu v každé zemi. To je důležitým úkolem pro Evropskou společnost veterinárních oftalmologů, European College of Veterinary Ophthalmologists (ECVO) a pro Evropskou oční skupinu, European Eye Group, sestávající z očního týmu a představitelů chovatelských klubů. Aby sjednocení bylo úspěšné, měli by členové očního týmu mít srovnatelné vzdělání a používat stejný mezinárodní formulář pro diagnostiku a hlášení výsledků očních vyšetření do národního registru. Doufáme, že v blízké budoucnosti bude vzrůstat počet zemí, které používají formulář ECVO.

Veřejně přístupná databáze chovatelského klubu

Přístup k informacím o konkrétním psovi, jeho předcích a potomcích je v chovatelských programech velmi důležitý. Databáze NKC obsahuje všechny dostupné informace o každém psovi registrovaném v posledních 30 letech. Aby tyto informace byly použitelné v chovatelských programech, musí být veřejně dostupné. Do databáze NKC mají přístup všichni členové NKC, chovatelských klubů a veterináři. V databázi lze najít rodokmeny, výsledky screeningových vyšetření, výsledky DNA testů, výsledky výstav a různých soutěží jako obedience, lovecké zkoušky atd.

Shrnutí

Chovatelské programy mohou být cenné pro chov funkčně zdravých psů. Měly by být návodem a neměly by obsahovat příliš přísné požadavky. Každý pes by měl být označen čipem nebo tetováním. Protokol screeningových vyšetření by měl být stejný ve všech zemích, pro polygenní onemocnění by měly existovat národní a mezinárodní indexy. Výsledky DNA testů by měly sloužit k tomu, abychom se vyvarovali odchovu nemocných psů. Při výběru psů pro chov by měl být posuzován nejen pes, ale i plemeno jako celek. Cílem by měl být chov funkčně zdravých psů s konstitucí a povahou typickou pro dané plemeno.